

hatást alapvetően megváltoztatta. A korábbi, hazai német nyelvjárásokból átvett szavak egyre jobban háttérbe szorultak, és külső, többnyire a bajor–osztrák nyelvjáróterület osztrák ágából származó elemek kerültek be a magyar nyelvbe.

Különösen figyelemre méltó ezért *Horváth Mária* munkája, mely ennek a mozgalmasság nyelvű korszaknak feldolgozására törekszik. Célkitűzése nem egyezik a korábbi kutatásokéval – mint azt a bevezető részben elmondja –, nem a mai magyar nyelvben meglevő német jövevényszókat gyűjti egybe, hanem egy szinkrón metszetet ad, s ebbe beletartoznak a ma is élő és a rövid ideig, alkalmi átvételként funkcionált szavak is. A szóanyagot a szerző saját gyűjtéséből állította össze. A források egy részét a múlt század közepe óta nyomtatásban megjelent művek alkotják (köztük gazdasági iratok, jegyzőkönyvek, naplók, levelek, szépirodalmi művek), másik része az Országos Levéltár Batthyány családi levéltárának 17. századi anyagából került ki. A nyelvtörténeti és etimológiai szótárak adatait csak kiegészítésül vette figyelembe. A jelentések és a pontos etimológiák meghatározásához az itthon elérhető szakirodalmon kívül a Bécsben készülő Bajor–Osztrák Tájiszótár (BÖWb.) cédulaanyagát is felhasználta.

A bevezetésben rövid történeti áttekintést, a korábbi kutatások összefoglalását és a szerző saját szempontjait találhatjuk. Jellemző az a szigorúság, amellyel ragaszkodik saját célkitűzéséhez; nem kívánja az idegenszó-jövevényszó, nemzetközi szó-vándorszó problematikát megoldani, hanem az egyes szavak első felbukkanását keresi, és esetleg a század folyamán jelentkező további példákban a használati gyakoriságra utal. Ezután következik az adattár a 413 szócikkkel. A kötetet szövegművelő és német nyelvű összefoglaló zárja, ami megkönnyíti a használatát a külföldi kutatók számára is.

Papp Lajos

Hungaro-Slavica 1978.

VIII. Internationaler Kongreß der Slawisten. Zagreb, 3–9. September 1978. Herausgegeben von L. Hadrovics, A. Hollós. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1978. 402 l.

Az 1978. év kiemelkedő szlavisztikai eseménye volt a Zágrábban megrendezett VIII. Nemzetközi Szlavisztikai Kongresszus; az ismertetett kötet a magyar szlavistáknak erre a kongresszusra készült és zömmel ott előadásként elhangzott dolgozatait tartalmazza. A magyar szlavisztika eredményei méltán tarthatnak számot érdeklődésre a magyar filológia művelői körében még akkor is, ha ma a szlavisztika Magyarországon már régóta nem csupán a hungarológia segédtudománya, hanem a tisztán szlavisztikai problémák megoldásában is részt vesz. A kötetben szereplő 34 – nyelvészeti, irodalmi, történelmi tárgyú, orosz, angol, német, lengyel, szerb–horvát, szlovák nyelvű – tanulmányból e helyütt természetesen a magyar vonatkozásúakat emeljük ki.

A magyar–szláv nyelvű kölcsönhatások témakörébe tartozik *Gregor Ferenc*, *Hadrovics László*, *Kiss Lajos* és *Nyomárkay István* dolgozata. *Gregor Ferenc* a magyar eredetű – jövevényszóként vagy tükörszóként átkerült – szlovák levesneveket elemzi, *Hadrovics* néhány magyar jelentéskölcsönzést vizsgál a szerb–horvátban, *Kiss Lajos* a magyarországi helységneveknek a török hódoltság korában lezajlott elszlávosodását mutatja be, míg *Nyomárkay István* az *-(a)ci* végű szerb–horvát melléknévekről bizonyítja be, hogy azok a magyar melléknévi igeneves szerkezetek hatására terjedtek el.

Általános nyelvészeti vonatkozású *Papp Ferenc* tanulmánya, aki a felszíni és a mélystruktúrák közötti határ problémáját vizsgálja orosz és magyar anyagon.

Póth István a magyarországi szlavisztika történetét tekinti át 1849-től (ekkor indult meg a szlavisztika oktatása a pesti egyetemen) 1945-ig.

Az irodalomtörténeti tárgyú tanulmányok közül magyar vonatkozásai miatt figyelmet érdemel *Fried István* dolgozata, amelyben a szerző a közép-kelet-európai történelmi regény összehasonlító fejlődéstörténetét vázolja fel. *Horváth Lukács Borbála* az orosz dekabrista irodalmat veti össze a korai magyar romantikával a műfajok fejlődésének szempontjából; *Sziklay László* a szomszéd népek irodalmában kialakult Ady-képet vizsgálja. Kapcsolattörténeti érdekességű *Scher Vera* tanulmánya, aki az ukrán irodalom magyarországi fogadtatásával foglalkozik a századforduló körüli években.

Zoltán András

Jakab László – Kiss Antal: A Jókai-kódex ábécérendes adattára.

KLTE Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Debrecen, 1978. VI + 365 l. (Számítógépes Nyelvtörténeti Adattár 1.)

Nyilvánvaló, hogy első magyar nyelvű kódexünknek az 1372 után keletkezett és 1448 körül másolt Jókai-kódexnek a magyar nyelvtörténet számára (is) rendkívül nagy jelentősége van. A kutatók sokat hivatkoztak e kódex adataira, de általában csak egy-egy jelenségre idéztek példákat. Ezért igen fontos az ismertetendő munka, amelyet *Jakab László* elgondolása alapján ő és *Kiss Antal* készített. A szerzők ugyanis a kódex minden egyes szóelőfordulását földolgozták, kódolták, az anyagot pedig számítógépbe tápláltatták, amely a megadott szempontok szerint a könyv összes szavát rendezte, és a lelőhely megjelölésével hozzáférhetővé tette, illetve teheti.

A jelen kiadvány egy Előszó és a Jelmagyarázat után a kódex mindegyik, összesen 21818 szóelőfordulását (szövegszavát) tartalmazza ábécérendes földolgozásban. Ezekhez kapcsolódva, ezekkel együtt több oszlopban a következő információ-csoportokat kapjuk: 1. az adat sorszáma; 2. a kódex és a kéz jele; 3. az adat lelőhelye: lap- és sorszám (a *Codices Hungarici* I., Bp., 1942.) alapján; 4. címszó (a szótári szó mai alakjában); 5. az adat betűhíven; 6. a homonímiára és a helyesírásra való utalások; 7. hangtörténeti szempontok; 8. szófaj; 9. szótörténeti megjegyzések; 10. szóképzés; 11. ige- és névszójelek; 12. névszó- és igeragok; 13. névszó- és igetövek. Kifejezetten mondattani szempontú kódolást a szerzők nem végeztek. Egy-egy oszlopban több sorban számos információ lehet. Például a 7. oszlop 6 sort tartalmaz, amelyek 31 jelenségre (illetőleg azok hiányára) nézve adnak fölvilágosítást: az adatban a mai köznyelvinél nyílabb vagy zártabb, labiálisabb vagy illabiálisabb magánhangzó fordul elő, vagy a mássalhangzóknál a mai alakhoz képest eltérés van zöngésségben, a képzés helyében stb. A 9. oszlop meg többek közt arról értesít, hogy az illető szó és annak a kódexbeli jelentése élő-e vagy kihalt, az adat hány tőmorfémát tartalmaz, van-e benne igeekötő.

Az Adattár, elsősorban a kódex szókincsének vizsgálatához nyújt igen nagy segítséget, ezen keresztül azonban alaktani, sőt közvetve mondattani kérdések is vizsgálhatók benne. A maga nemében pedig a kiadvány módszertani szempontból szintén figyelemre méltó. Nagy kár, hogy a könyv technikai kivitelezésének, a sokszorosításnak és a kötésnek a színvonala igen alacsony, többhelyütt a jelzetek nem, vagy alig olvashatók.